

CAHİT KÜLEBİ’NİN ŞİİRLERİNDE RENKLİ MISRALAR VE TÜRKÇENİN RENKLERİ

Gülşah DURMUŞ*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, **Cahit Külebi** (1917-1997)’nin şiirlerini hem renk hem renk çağrıştıran kelimeler hem de ışık-gölge açısından değerlendirmektir. Şairin şiirlerinde kullanılan renkler ve renk çağrıştıran kelimeler ile ışık-gölge unsurunun tamamı tespit edilmiş olmakla birlikte bütün şiirlerde kullanılan bu unsurlar bir yazının sınırlarına sığamayacak kadar fazla olduğundan kitaplardaki renklerin genel görünüşüne dair önemli noktaların verilmesi ile yetinilmiş ve çalışma şairin kırk (40) şiirden oluşan **Adamın Biri** kitabı ile sınırlandırılmıştır.

Bir şairin şiirlerinde sıkça kullanmayı tercih ettiği kelimeler, onun psikolojisini; kendisini, dünyayı ve hayatı algılayış biçimini ele veren önemli ipuçları taşır. Şairin şiirlerinde kullandığı kelimeler arasında sıkça kullanmayı tercih ettiği renkler ile ışık ve gölge unsurları ve bunların kullanılış biçimi de bu ipuçları arasında önemli bir alt kategoriyi teşkil eder. Varılmak istenilen esas nokta, kullanılan her bir rengin şiirsel işlevine ulaşmaktır.

Külebi’nin **Adamın Biri**’ndeki şiirlerinde renkler “*insan ve duyguları*”, “*doğa*”, “*yer*”, “*kavram*”, “*renksizlik*” ve “*zaman*” açısından anlamlıdır. **Külebi**’nin en sık kullandığı renklerin sırasıyla “*sarı*”, “*beyaz*” ve “*mavi*” olduğu görülür. Bu renkleri “*siyah*”, “*yeşil*” ve “*kahverengi*” takip eder. Şairin en az kullandığı renk “*tütün rengi*”, hiç kullanmadığı renkler ise, “*eflatun*”, “*mor*” ve “*kül rengi (gri)*”dir. Aydınlık, sevinç ve aşk; “*sarı*”, “*beyaz*” ve “*mavi*”yi mısralara davet ederken karanlık,

*Arş. Gör., İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, gulsahd@bilkent.edu.tr.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

hüzün ve ayrılık “kara”nın hissî ağırlığı ile mısralara taşınır.

Anahtar Kelimeler: Külebi'nin şiiri, Külebi'nin renkleri, şiir ve renk, *Adamın Biri*.

COLORFUL VERSES IN CAHİT KÜLEBİ'S POEMS AND COLORS OF TURKISH

ABSTRACT

The aim of this study is to evaluate the poems of **Cahit Külebi** (1917- 1997), both from the perspective of words that connotes colours and light- shadow relations. Although the colours and the words that connotes colours in addition to light- shadow element in the poems of the poet are defined, as these elements are too broad to be covered just by one article, this article only focuses on the important points related with the general appearance of the colours in the books and the study is limited to one of his books, called **Adamın Biri**, that contains forty (40) poems.

The words that are commonly preferred by a poet in his poems includes important clues about his psychology, his own self and his perception of the world and life. The colours along with the light and shadow elements among the words that are most frequently used by the poet and the way how the poet uses them constructs a significant sub-category. The main goal of this study is to reach the poetical function of each colour in his poems.

The colours in the poems, in **Külebi's Adamın Biri**, are meaningful from the perspective of “man and his emotions”, “nature”, “place”, “concept”, “colourlessness” and “time”. The most frequently used colours, in order of their frequency, used by **Külebi** are, “yellow”, “white” and “blue” colours. “Black”, “green” and “brown” are also the other commonly used colours that follow the ones mentioned above. The colour that is rarely used by the poet is “tobacco colour” and the ones that are never used are “light purple”, “purple” and “gray”. While light, joy and

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

love invite the colours “yellow”, “white” and “blue”, darkness, melancholy and separation are carried to the lines of the poems by the sensual heaviness of the colour “black”.

Key Words: The poetry of Külebi, colours of Külebi, poetry and colour, *Adamın Biri*.

Giriş

“Renksin yazdan kıştan, tazeliğin bahardan”

Resim ve müzik, şiiri besleyen sanatların başında gelir. İnsan duygularının etkili anlatımı olan şiirde söz, renk ve ezgi ile somutlaşır. **Ahmet Hâşim**'in Ağustos 1921'de **Dergâh**'ta yayımladığı “*Şiirde Mânâ ve Vuzuh*” adlı yazısında “söz ile musiki arasında sözden ziyade musikiye yakın” ifadesi ile işaret ettiği, **Orhan Veli**'nin buna karşılık 1941 yılında *Garip Önsözü*'nde ısrarla bir “söz sanatı” diye değerlendirdiği şiir aslında -genel kabullerde de yer aldığı üzere- kelimelerin renkli ve ahenkli hâlleriyle vücut bulur. Orhan Veli bile “*Şiiri şiir yapan, sadece, edasındaki hususiyettir.*” derken sözden sıyrılmış başka bir hüviyet kazanmış şiir dilinden söz eder.

Şiir, bir iç ahenk sanatıdır. Bu ahenk, susma hâli ile bile derin bir ezgiyi beraberinde getirir. **Bütün Şiirleri**'nin ilk kitabı olan *Adamın Biri*'nde yer alan “*İstanbul*” şiirinde “*Yine kamyonlar kavun taşır/ Fakat içimde şarkı bitti*” diyen **Cahit Külebi**'nin içinde biten şarkıyla birlikte başlayan daha derin bir müzik vardır. Şairin içinde susan müzik bir başka boyuta, gizli bir ezgiye ve renge dönüşür ve bütün sırları mısralara yansıtır. Bu ezginin davet ettiği renklerle şekillenen **Külebi**'nin şiiri, Ahmet Oktay'ın ifadesiyle, [içindeki şarkının bitmesine] *bir boyun eğmenin veya* [bu şarkının bitmesine neden olan-lar-a karşı bir] *ayaklanmanın şiiri değildir. Diş gıcirtısı çok sonra iştirilecek bir derin kederin sesidir* (Aktaran: Conoğlu 2008: 460).

Şiirini besleyen sanatlardan birinin resim olduğunu “*Resim*” başlığını taşıyan şiirinin son iki mısraında “*Böyle çizgisiz resim yaptım/ Okuyucu sana karşı mahcubum.*” (Külebi 1997: 50) diyerek dile getiren **Külebi**'nin ilk şiir kitabında “*Resim*” başlığını taşıyan bir şiirin bulunması dikkate değerdir. “*Şiir yazmak*” işini “*resim yapmak*” fiili ile ifade eden ve yazdığı şiirleri “*çizgisiz resim*” olarak adlandıran **Külebi**, bir tuval sanatı olan resmi, sözcüklerle çizdiği için kendisini okuyucusuna karşı mahcup hisseder. **Külebi**, “*çizgisiz resimler*”inin hemen hepsinde, renk, ışık ve gölge ifade eden kelimeleri sıkça

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

kullanır. **Külebi**'nin sadece şu mısrası bile okuyucunun zihninde bütün renkleri canlandırmaya yeter: “*Renksin yazdan kıştan, tazeliksin bahardan*”(Külebi 1997: 52).

Bu çalışmanın amacı, **Cahit Külebi**'nin şiirlerini renk, ışık ve gölge açısından değerlendirmek, kullanılan renklerin Türk tarihindeki seyrini hatırlamak ve şiirlere yansıyan renklerin duygu ve anlam değerlerini tespit etmektir. Şairin şiirlerinde kullanılan renklerin genel görünüşüne dair önemli noktaların verilmesi ile başlayan çalışma, şairin şiir kitaplarından sadece biri ile sınırlandırılmıştır: *Adamın Biri*.

Bir şairin şiirlerinde sıkça kullanmayı tercih ettiği kelimeler, onun psikolojisini; kendisini, dünyayı ve hayatı algılayış biçimini ele veren önemli ipuçları taşır. “*Muayyen bir sahada çalışan insan, nasıl o sahanın meselesini daha iyi kavrar ve saha ile alakası olmayanlardan çok daha fazla bilgi kazanırsa, tıpkı bunun gibi mizacı, karakteri veya sanat görüşü dolayısıyla muayyen temeller ve kelimeler üzerinde ısrar eden bir şair yahut yazar da bunların çeşitli imkânlarını keşfeder; adeta bunlar üzerinde bir nevi his ve dil ihtisası yapmış olur.*” (Kaplan 1983: 211). Şairin şiirlerinde kullandığı bütün kelimeler arasında sıkça kullanmayı tercih ettiği renkler ile ışık ve gölge unsurları ve bunların kullanılış biçimi de bu ipuçları arasında önemli bir alt kategoriye teşkil eder. Bu çalışmada *Adamın Biri*'nde yer alan şiirlerde sıkça kullanılan renk, ışık- gölge ve bunların kullanılış biçimi, şairin psikolojisini; kendisini, hayatı ve dünyayı algılayış biçimini ortaya koymak amacıyla incelenecektir. Varılmak istenilen esas nokta, kullanılan her bir rengin şiirsel işlevine ulaşmaktır.

Şiirlerin incelenmesine geçilmeden önce şairin hayatı hakkında kısaca bilgi vermek şairin şiirlerinde kullandığı renkleri anlamlandırmada önemli bir yol gösterici olacaktır.

Cahit Külebi, 10 Ocak 1917'de Zile'nin (Tokat) Çeltek Köyü'nde doğmuştur. Ailenin üçüncü çocuğu olan **Külebi**'nin asıl adı **Mahmut Cahit**'tir. Aile, soyadı kanunu ile birlikte **Erencan**'ı soy ismi olarak kabul ederken; **Mahmut Cahit**, -baba sülâlesinin lâkabı olan **Gullebiler**'den hareketle 1938'lerden itibaren şiirlerinde kullandığı- **Külebi**'yi, soyadı olarak tercih etmiş ve bunu 1946'da resmen tescil ettirmiştir. Ailesi aslen Erzurumludur. Ailesi onun doğumundan birkaç ay önce Erzurum ve civarının Ruslar tarafından işgali ve Ermeni katliamları üzerine göç etmek zorunda kalır ve sıkıntılı bir yolculuktan sonra Çeltek Köyü'ne yerleşir. Annesi Feride Hanım, babası Necati Bey'dir. Babası, ilkokul çıkışlı fakat çok okuyan

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

aydın bir memurdur. **Külebi**, ailenin ilk erkek çocuğu olması sebebiyle üzerine titrenmiş, bir parça da şımartılmış bir çocuktur.

Aile, Çelttek'te üç yıl kalır. Üç yıl sonra Çelttek-Zile arasında gidip gelme mecburiyetini ve ailenin parçalanmışlığını ortadan kaldırmak amacıyla Zile'ye taşınırlar. Okula Zile'de başlar. Çok küçük yaşta Mahalle Mektebine verilmiştir. Ancak okulu pek sevmez ve sık sık okuldan kaçır. Ardından Nümüne-i Terakkî'ye verilir. Ailesi onu okula zorla gönderir. Burada da sık sık okuldan kaçır çünkü okulda sonsuz bir yalnızlık ve gurbet duygusuna kapılır. Onu bu sıkıntılardan kurtarıp okulu sevdiren Dutlupınar İlkokulunun Pamuk Hoca'sıdır. Bir daha hiçbir okulda dersten kaçmaz. Küçük yaşta okula verilmesi, burada yaşadığı olumsuzluklar, annesinin okula gitmesi için takındığı sert tutum kişiliğini etkilemiş, "yürekli ve atak" bir kişiliğe sahipken "utangaç ve çekingen" olmuştur. Annesi, onun tahsili konusunda tavizsiz bir tutum sergiler.

Aile, çok geçmeden Sivas'la Tokat arasında bir "ilçe-köy" görünümündeki Artova'ya (Çamlıbel) taşınır. Asıl ilkokul tahsiline burada başlar, birinci, ikinci sınıfı burada okur. **Külebi**, Zile yıllarından itibaren okulun tatile girdiği yaz aylarında "ahlâkı bozulmasın" diye bir kunduracı ustası yanına çırak olarak verilir. Aile, 1927'de Necati Bey'in tayini üzerine bu defa da Niksar'a taşınır. Şair, burada "gezici tiyatrolar"ın müdavimi olur.

Mahmut Cahit, ilkokulun son üç sınıfını Niksar'daki Gazi Danişmend İlkokulunda okumuş ve ilk tahsilini burada 1929'da tamamlamıştır. Sivas Erkek Lisesi'ne yatılı olarak kaydettirilir. Burada çok iyi bir eğitim-öğretim imkânı bulur; ancak yatılı okul ondaki yalnızlık ve gurbet duygusunu büsbütün arttırır. Yedi yıllık Sivas Erkek Lisesi dönemi, **Külebi**'nin kendini iyice okumaya verdiği yıllardır. Sivas'ın **Cahit Külebi**'nin hayatındaki bir başka önemli yanı, halk kültürü, musikisi ve halk şairlerini yakından tanıma imkânı bulmuş olmasıdır. Bunda 1930- 1934 yılları arasında Sivas'ta bulunan Ahmet Kutsi Tecer'in önemli etkisi vardır. Lise tahsili sırasında fizik dersi yüzünden bir yıl sınıfta kalmış olmakla birlikte genelde başarılı bir öğrencidir. Lise son sınıfa geçtiği yıl (1935) babasını kaybeder. Aile Bursa'ya göç edince şair de Bursa Erkek Lisesine geçmek zorunda kalır. Ancak aile burada barınmaz ve iki üç ay sonra tekrar Niksar'a, **Külebi** de eski okuluna döner. 1936 yılında lise tahsilini Sivas'ta tamamlamıştır.

Annesi Tıp ya da Mülkiye Mektebine gitmesini ister. **Külebi** ise, ozan olmak için okumak zorunda olduğunu zannettiği Edebiyat Fakültesini istemektedir. Fakat babasının ölümünün ardından ekonomik durumları kötüleşince yatılı okumaya mecbur kalır ve

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

kendisini Yüksek Öğretmen Okulu imtihanlarını kazanmak zorunda hisseder. Ancak akli ve gönlü Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümündedir. Bir arkadaşından ders notları temin ederek sınavlara hazırlanır. Yazılı ve sözlü imtihanlar sonucu okulu birinci sırada kazanır. **Külebi**, İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Yüksek Öğretmen Okulunda oldukça kuvvetli bir eğitim görmüştür. Reşit Rahmeti Arat, Fuat Köprülü, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ali Nihat Tarlan gibi sahalarında otorite olan hocalardan ders alır. 1938 yazında Reşit Rahmeti Arat'ın yardım ve teşvikleriyle Almanca öğrenmek için Berlin'e gönderilir; böylece hem Batı'yı görme, hem de Almanca öğrenme imkânı bulur. 1940'ta fakülteden mezun olur. Mezun olduktan bir ay sonra yedek subay olarak askere gider. 31 Ekim'de teğmenlik rütbesini alıp 17 Aralık 1942'de terhis olmuştur. 1945'te kırk beş günlük bir süre için tekrar askere çağrılan **Külebi**, bu görevini de Ödemiş'te yerine getirir.

Evleneceği insanı fakültede tanımıştır. Tarih bölümünün kendisinden bir sınıf önde olan, güzel ve çalışkan öğrencisi Süheyla Tarkan'la 1940'ta nişanlanır, 1941'de nikâhlanır ve 1942'de evlenir. İki erkek çocukları olur: Mehmet Ali (Antalya'da doğar) ve Ahmet (Ankara'da doğar). İkinci çocukları Ahmet'i (iktisatçı öğretim üyesi) genç yaşta kaybedince büyük bir acı içinde kalmışlardır. Bu acı kaybın ardından 1993'te Süheyla Hanım vefat eder.

Külebi'nin memuriyet hayatı 28 Ocak 1943'te başlar. Millî Eğitim Bakanlığının değişik birimlerinde yıllarca öğretmen, idareci ve müfettiş olarak çalışır. 31 Ağustos 1960'ta İsviçre bölgesi öğrenci müfettişliği ve kültür ataşeliği görevine atanan **Cahit Külebi**, 23 Nisan 1964'e kadar burada kalmıştır. 3 Ocak 1973'te kendi isteğiyle emekli olur. Emekli olduktan sonra 1951'den beri üyesi olduğu Türk Dil Kurumu'nda 27 Mayıs 1983'e kadar çeşitli görevlerde çalışır. **Külebi**, son yıllarını çok büyük ölçüde Çankaya sirtlarındaki bir apartmanın zemin katındaki dairesinde yalnızlık içinde yaşamıştır. 28 Mart 1997'de kalp ve böbrek yetmezliği ile kronik akciğer rahatsızlığı yüzünden hastaneye kaldırılır ve yoğun bakıma alınır. Böbrek yetmezliği sebebiyle 20 Haziran 1997 Cuma günü sabaha karşı 4.15'te Ankara'da vefat etmiştir (Çetişli 1998: 28- 48).

İncelemeye geçilmeden önce üzerinde durulması gereken bir konu da renklerle ilgilidir: Eş anlamlı görülen bazı renkler arasında her zaman tam bir eş anlamlılık söz konusu değildir. Bu konuda **Yalçın**, siyah/kara ve beyaz/ak renklerinden hareketle şunları belirtir:

“Kara, renk belirten bir niteleme sıfatıdır; ancak eğretilmeye açık bu sıfat. Siyah'la yalnızca mantıksal ya da fiziksel olarak eş anlamlıdır. ... Kara somut ya da soyut her türlü nesneyi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

nitelemeye yatkınken, siyah daha çok somut nesnelere nitelediğinde uygun yerini buluyor. Aralarındaki temel ayrım niteleyiş biçimlerindenidir: Kara, nesneyi somut varlığı açısından değil, o nesneye bağlanan soyut bir şeyi nitelemektedir. Örneğin 'kara bulut' bir 'siyah bulut' değildir. Bir uğursuzluğu anamlar. Kısaca söylessek kara, duyunsal (thymique), siyah nesnel (objectif) bir nitelik belirler. Aynı bağlantı ak/ beyaz arasında da vardır. ...kara/ ak bağlantısı siyah/ beyaz bağlantısıyla şu yönden de ayrımlaşır: Birincisi insan ulamında ikincisi ise nesne ulamında anamlanır. Ancak 'kara' ve 'ak' insanın kendisini değil, duyunc nesnesini niteler; 'siyah' ve 'beyaz' tüm nesnelere doğrudan niteler. İnsanı da niteleyebilir, ancak bu durumda insan nesneleşir: 'Siyah insan'; olsa olsa zencidir. Nitekim 'kara gün'de, gün, 'kara düşünce'de düşünce, 'kara bulut'ta bulut, 'alın ak'da alın insanın duyunc nesnelere olarak nitelendirilmişlerdir.'"(Yalçın 1991: 272).

Külebi, şiirlerini şu kitaplarda bir araya getirmiştir: *Adamın Biri* (1946), *Rüzgâr* [1949 ("Rüzgâr", "Kadınlar", "Çocuklar", "Dostlar", "Yurdum", "Son" bölümleriyle)], *Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda* (1952), *Yeşeren Otlar* (1954), *Süt* (1965), *Türk Mavisi* (1973), *Yangın* (1980), *Güz Türküleri* [1991 ("Işık Dönencesi", "Şiir Yöntemim" bölümleriyle)].

Külebi'nin Şiirlerinde Renklerin Genel Görünüşü

Şairin bütün şiir kitapları şiirsel işlev bakımından anlamlı değişim ve dönüşüm unsurları ile yüklüdür. Kitapların renk bakımından tetkiki şairin şiirdeki olgunluğuna paralel bir çizgi takip eder. Bu değişim, gelişme ve olgunlaşma şairin iç dünyasının renk tablosunda değer kazanır. Bu renk tablosu, *Adamın Biri*'nde sırasıyla en çok kullanılan renkler olan "sarı"dan "beyaz"a "beyaz"dan da "mavi"ye doğru ilerleyen bir titreşimi ifade eder. Diğer kitaplar arasında da tarihsel gelişim sürecinde renklerin kullanımı konusunda bir olgunlaşma ve yetkinleşme göze çarpmaktadır.

Şair, ikinci kitabı olan *Rüzgâr*'da yeni kullanmaya başladığı renklerle karşımıza çıkar: "eflatun", "kehribar rengi" (değerli taşlarla), "gül rengi" (bitki ismi ile), "zeytin rengi" (bitki ismi ile). *Rüzgâr* eserinin "Kadınlar" bölümünde de "mavi" ve "kırmızı" renklerini "daha" zarfı ile birlikte kullanmaya başlar "daha mavi" ve "daha kırmızı", *Adamın Biri*'nde sevgilinin saçları için kullanılan "tütün rengi", "yeşil tütün rengi"ne dönüşür. "Beyaz" renk pekiştirmeli olarak "bembeyaz" şeklini alır. Yeni bir renk eylemi olarak "ağarmak" kullanılır. Bu kullanım "saçların ağarması" anlamını taşır. "Çocuklar" başlıklı bölümde pekiştirmeli olarak "masmavi" ve "daha" zarfı ile birlikte "daha mavi" kullanılır. Yeni

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

kullanılan renklere “mürekkep rengi” de eklenmelidir. “Dostlar”da “kumral”, “Yurdum”da “soluk yeşil” ve “kömür gözlü” kullanımları yenidir. “Son”da bir renk eyleminin ve iki rengin ikileme şeklinde kullanıldığı görülür: “yeşer yeşer”, “pembe pembe”, “beyaz beyaz”.

Yeşeren Otlar’da ten renkleri olan “esmer”, “sarışın” ve “kumral” karşımıza çıkar. Belirtili isim tamlaması kuruluşunda “gülün rengi”, küçültme ekiyle “beyazcık”, çağrışım bildiren renk unsurlarından “duman”, “alev”, “ateş”, “yanan”, “çiğdem”, “en” zarfıyla birlikte “en pembe”, “en beyaz”, “en sarı”, zarf-fiille kurulu bir renk eylemi olarak “kızarıp bozarmak” ve mavinin yeni bir kullanım şekli olan “su kesimi mavi” dikkatleri çekmektedir.

Atatürk Kurtuluş Savaşında’da “kara kara” ikilemesi, **Süt**’te “al gelincik” sıfat tamlaması, “ışıl ışıl yanan” sıfat-fiil grubu ve “zift gibi sütler”, “süt gibi beyaz”, “beyaz neonlar” (bir renk ve bir gaz adı renk ifade edecek şekilde kullanılmıştır, neon renksiz bir gazdır), “acı su gibi gökyüzü”, “solgun lambalar”, “ağu yeşili bahçeler” gibi yeni kullanımlarla birlikte “allı güllü” ikilemesi önemli kullanımlardır. Ayrıca bir hayvan adıyla birlikte “tırtulların beyazlığı”, ve “yeşilin en koyu tonu”nu belirtmek için kullanılmış olan “yeşilin karası” kullanımı da bunlara eklenmelidir.

Türk Mavis’nde okuyucuya sunulan yeni kullanımlar, sürüngen bir hayvan adıyla kurulmuş olan “kertenkele rengi”, şairin kendi dizelerinin rengi için kullandığı “pembe aklığa belenmek” kullanımı, sinestezi yoluyla kurulmuş olan görme duyusu ile koklama duyusunun yer değiştirdiği “yeşil ter kokusu” ile bir başka yeni kullanım olarak “yağız atlar” belirtilmelidir.

Yangın’da yer alan yeni kullanımlar: Bitki isminden hareketle “erguvan”; “süt mavi”, “süt beyaz” kullanımları (“süt” kelimesinin renklere kattığı anlam bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde açıklanmıştır), **Adamın Biri**’nde sevgili için kullanılan “petekte bir gömeç bal” ifadesi, burada “süzme bal” şeklinde kullanılır; “volkansı”, “menevişli”, “ayvayla sedef karışması bir ten”, “yeşilsiz”, “mor”, “kızıl”, göz için kullanılan “badem çağlası” ve gençlik için kullanılan “renklerin en etkeni” ifadesi önemlidir.

Güz Türküleri’nde kullanılan yeni renkler ise şöyle belirtilebilir: “soyulmuş bademden daha ak bir ten” yapılanışında renk ifade etmek için bir meyve olan “badem” kullanılmıştır, “mineden bir deniz”, “mavi alevler”, “katran kuyular”, “rengi açıldıkça dağılan bulut”, bir madenin renginden yararlanılarak yoğun bir hissi belirten “çizgili ak mermerden onur yortusu alın” ve renk bildirmek için bir meyve olan “böğürtlen” kullanılmıştır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Adamın Biri Kitabında Renkler

Bir masal tekerlemesini andıran şu dörtlülle başlayan *Bütün Şiirleri*'nin ilk kitabı *Adamın Biri*'nde Külebi, okuyucuya masal tadında şiirler armağan eder:

*“Evvel zaman içinde yazdığım şiirler
Bergüzar olsun
Aç kapıyı bezirgân başı
Bezirgân başı”*

Dörtlüğün son iki mısraı da bir çocuk oyunundan alınmıştır. Kitapta yer alan şiirlerden biri de “*Masaldaki Çocuk*” (43) başlığını taşımaktadır. Kitabın ilk şiirinde yer alan “*horoz şekerleri*” de yine bağlamı çocuk ve çocukluk olan bir kullanımdır. Bu unsurların hepsi Külebi'nin şiirlerinde yer alan folklorik unsurlar olarak da değerlendirilebilir. “*Sabret*” şiirinde yer alan “*Yapraklarda dolaşan serin bir rüzgârsın ki/ Her gün eser durursun hafızamdan*” mısrası verilen bu folklorik unsurlarla birlikte değerlendirildiğinde şairin şiirleri ile okuyucusuna sunduğu zamanın “geçmiş” bir zaman olduğu sonucuna varılabilir.

Adamın Biri'nde toplam kırk (40) şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerin adları sırasıyla şöyledir: “*Evvel Zaman*”, “*İstanbul*”, “*Özlem*”, “*Hikâye*”, “*Sivas Yollarında*”, “*Sevda Peşinde*”, “*Akşamlar Hey Akşamlar*”, “*Harp İçinde*”, “*Adamın Biri I-II*”, “*Dünyamız I-II-III-IV*”, “*Yirminci Yüzyılın İlk Yarı*”, “*Uçak Yolculuğu*”, “*Kadınlar*”, “*Mehmet Ali*”, “*Mehmet Ali'nin Beşiği Sallanıyor*”, “*Çarşı*”, “*İşte Şu Gördüğüm Deniz*”, “*Yağmur*”, “*Nasıl Sevmezsin Bu Dünyayı*”, “*Otobüs*”, “*İlkbahar Geldi*”, “*Özgürlük*”, “*Yurdumuz*”, “*Çiçekle Konuşma*”, “*Masaldaki Yalnızlık*”, “*Masaldaki Çocuk*”, “*Yaşamak I-II*”, “*Sonbahar Geliyor*”, “*Sevda*”, “*Tabanca*”, “*Yeni Gelin*”, “*Resim*”, “*İzin*”, “*Sabret*”, “*Güzelleme*”.

Külebi'nin *Adamın Biri* kitabındaki şiirlerinde kullandığı renkleri ve bunların kullanım sıklığını gösteren aşağıdaki tablo incelendiğinde şairin en sık kullandığı renklerin sırasıyla “*sarı*”, “*beyaz*” ve “*mavi*” olduğu görülür. Bu renkleri “*siyah*”, “*yeşil*” ve “*kahverengi*” takip eder. Şairin en az kullandığı renk “*tütün rengi*”, hiç kullanmadığı renkler ise, “*eflatun*”, “*mor*” ve “*kül rengi (gri)*” dir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Adamın Biri'nde Kullanılan Renk ve Işık- Gölge Tablosu

SARI	BEYAZ	MAVİ	SİYAH-KARA	YEŞİL	KAHVERENGİ	RENGÂRENK
43	35	30	29	19	11	10
KIRMIZI	RENKSİZ LİK	RENK-BOYA	PEMBE	IŞIK-GÖLGE	TABA RENGİ	
8	8	6	5	5	1	

Külebi'nin şiirlerinde kullandığı bu renk ile ışık ve gölge ifade eden kelimeler ve bunların kullanım sıklığı ise açık hâli ile şöyledir:

Sarı: Yaz 8, Ekmek 6, Sabah 4, Güneş 4, Kavun 3, Gündüz 2, Hasır 2, Buğday 2, Gün doğacak 1, Çöl 1, Petek 1, Bal 1, Frenk altını 1, Altın yürekli 1, Ayva 1, Armut 1, Aydınlık 1, Pencere 1, Sararmak 1, Sıcak 1.

Beyaz: Kış 8, Beyaz 6, Bulut 3, Yıldız 3, Kar 3, Süt 2, Akdeniz 1, Dişler 2, Telli duvak 1, Kemik 2, Papatyadan beyaz 1, Akça 1, Bulut rengi 1, Bekâret 1.

Mavi: Deniz 11, Gök 5, Dalga 6, Mavi 3, Gökyüzü 3, Damar 1, Derya 1.

Kara: Akşam 14, Gece 9, Yanık ten 2, Tren 2, Karanlık 1, Karacaoğlanlar 1.

Yeşil: Yeşermek 4, Yeşil 2, Yosun 2, Ağaç 2, Bahçe 2, İncir 2 (Yemiş şeklinde de 1 defa), Yeşillik 1, Ot 1, Yaprak 1, Zeytinyağı (açık yeşil) 1

Kahverengi: Toprak/ Tarla 9, Kahve 1, Ceviz 1.

Renksizlik: Yağmur 3, Yağmak 2, Yıkamak 2, Islanmak 1.

Kırmızı: Bayrak 3, Kiraz 2, Kızarmak 1, Kan 1, Karpuz içi (kırmızıya yaklaşan pembe) 1.

Renk-Boya: Renk 3, Türlü boyalara girmek 3.

Pembe: Pembe 4, Allık pudra 1.

Taba rengi: Tütünümün rengi 1.

Işık- gölge: Işık 3, Gölge 1, Şavk 1.

Rengârenklik: Çiçek 5, Bahçe 3, Horoz şekerleri 1, Sivas kilimleri 1

Salim Küçük, Türkçede renk adlarının “*şekil*” ve “*anlam*” yönünden iki şekilde türetildiğini belirtir ve bu iki ana şekli de kendi içinde alt başlıklara ayırır (Küçük 2010: 558- 559). **Külebi'**nin renk

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

ifade eden kelimeleri **Küçük**'ün ortaya koyduğu bu ana ve alt başlıklara göre şöyle sınıflandırılabilir:

1. Şekil Yönünden:

- 1.a. Ek almamış temel renk adlar: “ak/beyaz”, “gök”, “kök /mavi”, “yeşil”, “pembe”.
- 1.b. Bazı temel renklerden pekiştirme hecesiyle oluşturulmuş renkler: **Külebi**, bu kitabında renkleri bu şekilde hiç kullanmamıştır. **Rüzgâr** kitabındaki “Kadınlar”da “bembeyaz”, **Yeşeren Otlar**’da “kapkara”, **Süt**’te “masmavi” renklerine yer vermiştir.
- 1.c. Çeşitli eklerle veya nispet i’siyle oluşturulmuş “Benzerlik Sıfatı” şeklindeki renk adları: **Külebi**’nin **Adamın Biri** kitabındaki şiirlerinde bu kullanılışa rastlanmaz.
- 1.d. Bazı temel renk adlarından isim-fiillerle kurulmuş renkler [Bayraktar (2004: 57), renkten türetilmiş bu kelimeleri “renk eylemi” başlığı altında verir]: “sararmak”, “kızarmak”, “yeşermek”.

2. Anlam Yönünden

- 2.a. Tabiatın somutlaştırma yoluyla yapılmış renk adları: “tütünümün rengi”, “bulut rengi”. Diğer şiir kitaplarından **Rüzgâr**’da “gül rengi”, “kehribar rengi”, “zeytin rengi”.
- 2.b. Hayvanların (at, öküz, inek, köpek, tavuk, yılan vb.) özellikle atların kıllarının rengini (don) ve nişanlarını belirtmek için kullanılan renk adları: **Külebi**, **Adamın Biri**’nde bu renkleri hiç kullanmamıştır ancak **Yeşeren Otlar**’da “doru atlar”ı kullanır.
- 2.c. İnsan teni ve göz rengi için kullanılan renk adları: **Külebi**, **Adamın Biri**’nde bunları da kullanmamıştır. Ancak **Yeşeren Otlar**’da “esmer”, “sarışın” ve “kumral”ı; **Rüzgâr** eserindeki “Dostlar”da ise “kumral”ı kullanır.

Anlam yönünden renk adı geçmese de **bir renge işaret eden çağrışım gücü kuvvetli kelimeler** vardır. **Salim Küçük**’ün sınıflandırmasına bunu da eklemek yerinde olur. **Külebi**’nin

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

şiiirlerinde bir renge işaret eden çağrışım gücü kuvvetli kelimeleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

KELİMELELER	ÇAĞRIŞTIRILAN RENK IŞIK VE GÖLGE	KELİMELELER	ÇAĞRIŞTIRILAN RENK IŞIK VE GÖLGE
Kış, kar	Beyaz	Tren	Kara (tren)
Yaz	Sarı, Olgunluk.	Güneş	Sarı, Bütün Renkler (Gökkuşağı)
Bahar	Bütün Renkler	Yıldızlar	Beyaz
Sabah-Akşam	Aydınlık ve Karanlık	Işık	Beyaz, Sarı
Gündüz- Gece	Aydınlık ve Karanlık	Aydınlık	Beyaz, Sarı
Buğday	Sarı	Karanlık	Kara, Siyah.
Gökyüzü	Mavi	Zeytinyağı	Açık Yeşil
Hasır	Sarı	Bahçe	Yeşil
Ceviz	Kahverengi	Çiçekler	Bütün Çiçek Renkleri
Toprak-Tarla	Kahverengi, Taba	Kır çiçeği	Bütün Çiçek Renkleri
Deniz	Mavi	Denizlerin "Bin Bir Türlü Hali"	Mavinin Bütün Tonları
Petek-Bal	Sarı	Sıcak	Kış, Soba, Ateş, Sarı ve Aydınlık
Altın	Sarı	İncir-Yemiş	Yeşil
Ağaç	Yeşilden Sarıya Bütün Tonlar	Sivas Kilimleri	Rengârenk
Kavun	Sarı		
Karpuz	Yeşil-Kırmızı		

Salim Küçük (2010: 559)'ün sınıflandırmasına ayrıca **Bayraktar** (2004: 57)'in sınıflandırmasında yer verdiği "*küçültme*" alt başlığı dâhil edilebilir: "*karacaoğlanlar*".

Bayraktar, "*kara*" ve "*siyah*" renk adlarını içeren sözcük ve sözcük gruplarını çeşitli kategorilerde incelediği çalışmasında "*kara*" için "*soyut renk sıfatı*" kategorisini verir ve bu kategoriye örnek olarak verdiği kelimelerden birisi de "*karanlık*"tır (Bayraktar 2004: 58). Bu kelime "*soyut bir renk sıfatı*" olarak **Külebi**'nin "*Sevda Peşinde*" (19) şiirinde şu şekilde kullanılmıştır: "*Karanlık caddeler uzayıp gidiyor*".

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Küçük'ün (2010: 421) **Bayraktar**'dan aktardığına göre “süt mavi”, “şeker pembe”, “toz pembe”, “su yeşili”, “saman sarısı” gibi dış dünya gerçekliğine gönderme yapılarak somutlukları daha belirginleşmiş birçok renk adı vardır. **Külebi**'nin şiirlerinde (“*Menteşe Şiiri*”, 232) bu örneklerden “süt mavi” kullanılmıştır: “*Akdeniz sütmavi yelkenidir Mentese'nin.*” **Küçük**, yabancı dillerden geçmiş renk adları arasında Türkçe + Arapça kategorisine dâhil ettiği “süt mavisî”ne “çok açık mavi, ten rengi” anlamını verir (Küçük 2010: 422- 424).

Külebi'nin renkleri “*insan ve duyguları*”, “*doğa*”, “*yer*”, “*kavram*”, “*renksizlik*” ve “*zaman*” açısından anlamlıdır. Aydınlık, sevinç ve aşk; “*sarı*”, “*beyaz*” ve “*mavi*”yi mısralara davet ederken karanlık, hüznün ve ayrılık “*kara*”nın hissî ağırlığı ile mısralara taşınır.

1. İnsan ve Duyguları

“*Evvel Zaman*”(11) şiirinde şairin “*sen*” diye seslenerek okuyucuyla buluşturduğu ilk insan, tecrit sanatına başvurarak gözler önüne serdiği kendisidir. Şair bu şiirinde insanı “*âşık*” olarak verir. Şair, kendisini ve “*bir zamanlar*” içinde bulunduğu aşk duygusunu ifade etmek için renk, ışık ve gölge unsurlarından “*sabah*”, “*geceler*” ve “*yıldızlar*”ı kullanır. Çokluk hâlde kullanılmış “*geceler*” kelimesine karşılık “*sabah*” sözcüğünün önünde yer alan “*her*” zarfı ve “*yıldızlar*” kelimesindeki çokluk eki bu dördlükte “*aydınlığın*” “*karanlığa*” baskın olduğunu, aşkın “*karanlık*”tan ziyade “*aydınlık*” ifade eden sözcüklerle dile getirildiğini somut bir şekilde ortaya koyar. Dördlükte yer alan ve renk ifade eden üç sözcükten ikisi “*aydınlık*” ve “*ışık*” belirtmektedir: “*sabah*” ve “*yıldızlar*”. Şair, aşkı anlatmak için “*her sabah*”ın ve “*yıldızlar*”ın ışıklarını kullanmıştır:

“*Asardın okulu her sabah*
Sen de âşıktın bir zamanlar,
Geceleri sokak sokak gezerdin
Ellerin ceplerinde yıldızları sayarak.”(Külebi 1997: 11)

Şair, şiirin devamında “*İnsanın sevdası on beşinde/ Horoz şekerlerine güneşlere benzer*” diyerek “*sevda*”yı “*horoz şekerleri*”ne benzeterek renklendirir ve “*güneşlere*” benzeterek ışıklandırır. TDK'nin hazırladığı “*Büyük Türkçe Sözlük*”te horoz şekeri şu şekilde tanımlanmaktadır: “*a. Çeşitli renklerde yapılmış, ince tahta çubuğa takılıp satılan horoz biçiminde şeker.*” Bu şekerler çocuklar başta olmak üzere herkesin ilgisini çekecek renklerde yapılır “*yeşil, mavi, turuncu, sarı, pembe ve kırmızı*” gibi ve ilgi çekmeyecek bir renkte örneğin “*siyah*” olmazlar. Böylece şair için sevda, horoz şekerlerinin çocukların ilgisini çekecek canlı renklerde oluşları gibi dikkat

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 5/3 Summer 2010

çekiciliği ve “güneşler gibi”de de aydınlığı imlemektedir. Horoz şekerleri ile aynı zamanda “sevda”nın rengârenkliği de imlenmektedir.

“*Sevda Peşinde*” şiirinde şair, vaktiyle âşıklık yüzünden ilk defa İzmir’e giriş anını şöyle anlatmaktadır:

“*Şehre girerken ışıklar uçuşuyor
Rüzgâr okşuyordu saçımı tren penceresinde,
Kalbim bir bayrak gibi çırpınıyordu*” (Külebi 1997: 17)

Bu mısralarda “*şehre girerken uçuşan ışıklar*” ile “*âşıklık*” duygusu arasında bir ilişki kurulabilir. Şaire şehri ilk girişinde ışıkların uçtuğu bir mekân olarak gösteren, içinde taşıdığı aşk duygusudur. Şair, şehri içindeki duygular ile algıladığı için bu mısralarda bir empresyonizm/ izlenimcilik etkisi olduğu söylenebilir. Aynı mısralarda şaire tren pencerelerinde rüzgârın saçlarını okşadığını düşündüren de yine bu âşıklık duygusudur, şairin kalbini bir bayrak gibi çırpındıran da. Duygusal taşıyan ve olumsuz çağrışımları olan bir kara treni düşündürmesi gereken “*tren*” kelimesi, bu mısralarda âşıklık ve şehre girerken uçuşan ışıklar dolayısıyla bu olumsuz çağrışımdan kurtulmuştur. Tren penceresi, şairin saçlarını rüzgârın okşadığı bir mekâna dönüşür. Şiirin son mısrasında bir bayrak gibi çırpınan kalbin renginden ziyade dalgalanırken aldığı şekil dikkate alınmıştır. Bayrak kelimesinin kutsallığından hareketle bayrak gibi çırpınan kalp de içinde taşıdığı aşk duygusundan hareketle kutsal olarak görülmüştür. Aynı durum “*Hikâye*”(15) şiirinin “*Sen Türkiye gibi aydınlık ve güzelsin!*” mısrasında da söz konusudur. Şair, bu mısradaki sevgilisini “*aydınlık*” ve “*güzel*” olma yönünden kendisi için kutsal olan vatanına, Türkiye’ye benzetmektedir. Buradan hareketle **Külebi**’nin “*sevda*”yı ve “*sevgili*”yi “*vatan*” ve “*bayrak*” gibi kutsal kabul ettiği söylenebilir.

“*Sevda Peşinde*”(17) şiirinin üçüncü dördlüğünde “*Şehirli bir kadın gibi kokardı/ Evlerin bahçeleri akşam serinliğinde.*” mısralarında kadın/ sevgili bu defa kokusuyla ve “*şehirli kimliği*”yle yer almaktadır. Bu mısraları renklendiren kelimeler “*yeşil*”i ve “*çiçeklerin renkleri*”ni kendisinde toplayan “*bahçe*” ile “*akşam serinliği*”dir.

“*Çiçekle Konuşma*”(41) şiirinde artık penceresi, masası ve sevgilisi olmayan şair, çiçeğe “*çiçek seni alıp ne yapsam*” diye sormaktadır. Burada bir sevgilinin artık olmayışı yani sevgili yoksunluğu, ışığın geldiği bir mekân parçası olan pencerenin yokluğu ile ve çiçeğin de artık bu yüzden gereksiz görülmesiyle güçlendirilmeye çalışılmıştır. Çiçek için bir tür adı verilmediği için bu çiçeğe bütün renkler yakıştırılabilir ve sevgiliden yoksunluk

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

dolayısıyla genel bir türü ifade eden çiçekle temsil edilen bütün renkler de şair için artık gereksiz kabul edilmektedir.

Şair için renk hayattaki dönüşümü de yansıtır. Aşağıdaki mısralarında hayatında geçirdiği aşamaları ifade etmek için “*türlü boyalara girmek*” ifadesini kullanır ve böylelikle kendi hayatının her aşamasını renklerle (boyalarla) özdeşleştirir:

“Ben göçmen arabaların üstünde doğmuşum
Kış kıyamet gününde.
Türlü boyalara girmişim.
Bu yaşıma kadar **türlü boyalara** girmişim.
On beş yıl öğrencilik,
Birkaç yıl memurluk etmişim.
Gün olmuş *ekmekçi dükkânlarını*
Hasretle seyretmişim.
Gün olmuş *sevda çekmişim*
Bu yaşıma kadar **türlü boyalara** girmişim”

(Külebi 1997: 24).

“*Yaşamak II*”(45) şiirinde şair “*Dişlerim var gülmek isterim*” mısrasında “*dişler*” kelimesinin çağrıştırdığı beyaz renk ile “*gülmek istemek*” fiilinin taşıdığı olumlu etkiyi desteklemek istemiştir.

“*Adamın Biri II*”(22) şiirinde şairin kendisi ile özdeşleştirdiği kabul edilebilecek olan bu “*Adamın Biri*”, akşama kadar başında “*hasır şapka*” ile dolaşır. Buradaki “*hasır şapka*” da renk olarak “*sarı*”yı çağrıştırmaktadır.

“*İlkbahar Geldi*”(37) şiirinde şair uzaklara/ vatanına duyduğu özlemden ötürü ilkbahar akşamlarını can sıkıcı olarak görür. Şiire bir canlılık ve neşe getirmesi beklenen “*ilkbahar*” kelimesinin bu olumlu çağrışım gücü, şiirde geçen “*İnsanın canı sıkılır*” ve “*Özlerim niçin uzakları*” mısraları ve “*ilkbahar*” kelimesi ile birlikte kullanılan “*akşamları*” kelimesi ile olumsuz bir havaya bürünür. Bu olumsuz hava yerini şiirin son dördlüğünde bir gün ilkbahar akşamlarında evinde yemek yiyebileceği ve sessizce vatan haritasını seyredebileceği bir zaman diliminin gelebileceği ihtimali ile yerini umuda bırakır. Şiirin ilk dördlüğündeki “*ilkbahar akşamları*” ile can sıkıntısı ve vatan hasreti, son dördlüğünde ise aynı ifade ile vatana kavuşma ihtimalinin şairde yarattığı ümit anlatılmaktadır. Şiirin ikinci dördlüğünde “*uzaklar*”dan gelmesi istenilen “*güneş*” de bu ümit ışığının kaynağı olarak düşünülebilir. Şiirin ilk dördlüğünde “*Vapura, trene binmeden/ Özlerim niçin uzakları*” mısralarında bir duygusal nitelik olarak “*kara tren*”i çağrıştıran “*tren*” kelimesi bu şiirde “*gurbet*” ve “*sıla hasreti*”ni ifade etmektedir. Bir iç yolculuğa işaret eden bu mısralarda varlığı gurbet diye algılayış hissedilir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

“Özlem”(13) şiirinde tarlalarda güneşin olduğu ve otların uçlarında karların donduğu bir zaman diliminde, şair bu zaman dilimine “şimdi” der, “artık akşamları başı avuçlarında dinlenemeyen” bir şair vardır. Bu mısralarda renk çağrıştıran “akşamlar” şiirin başlığı olan “özlem”den hareketle şairin dinlenme özlemini dile getiren bir unsur olarak yer almıştır.

Şair, şiirlerinde sevgili yerine koyduğu kadın için “sen” zamirini kullanır. “Hikâye”(14) şiirinde bu sevgilinin “dudakları pembe/ elleri beyaz”dır. “Pembe” renk, “sevgilinin dudakları”na, “beyaz” renk “ellerine” yakıştırılan renklerdir. Şiirin üçüncü dördlüğünde sevgilinin dağıtmasını ve savurmasını istediği “saçlar”, şairin “doğduğu köylerde” olmayan “buğday tarlaları”na benzetilmiştir. Burada “buğday” kelimesi ile çağrıştıran, sevgilinin saçlarının renginin “sarı”lığıdır. Şiirin ikinci dördlüğünde sevgili, serinliğine sığınılmak istenen bir ceviz ağacına benzetilmiştir.

“Resim” şiirinde tekrar “sen” zamiriyle seslenilen sevgilinin tazeliğini anlatmak için “sabahlar kadar”, güzelliğini ifade etmek için de “tarlalarda bulutların gölgesi gibi” ifadeleri kullanılır. Bu şiirde sevgili aynı zamanda “pembe”dir, “beyaz”dır, “yeşil”dir:

“Sen sabahlar kadar tazelin!
Pembesin, beyazsın, yeşilsin.
Tarlalarda bulutların gölgesi gibi
Güzelsin.” (Külebi 1997: 50)

Aynı şiirde sevgili, “Akşam rüzgârlarıyla güneş savrulur/ Sen de öylesin” mısralarında akşam rüzgârlarıyla savrulan güneşle bir tutulmuş ve bu mısralarda sevgili için kullanılan “güneş”le “sarı” renk, “aydınlık” ve “ışık” çağrıştırılmıştır. Devam eden mısralarda sevgili, kiraz ağaçlarının ağzında meyve verdiği ve kesilen karpuzda içini göreceği bir kadın olarak tasvir edilir. Şiirin bu mısralarında sevgilinin ağzı bir kiraz ağacı, dudakları ise bu ağacın meyvesi olan kirazlar olarak düşünülmüş olabilir. “Kiraz”la çağrıştırılan renk “kırmızı”dır. “Karpuzun içi” de “kırmızıya yaklaşan koyu bir pembe”dir.

“İzin”(51) şiirinde izin alıp kendisine gelen sevgilinin “saçları” şairin “tütününün rengi”nden güzel olacak, sevgilinin elleri çay kokacak ve sevgilinin sesinden gün doğacaktır. Burada saçların “güzelliğini” ifade etmek için “tütün rengi”, ellerin kokusunu ifade etmek için “çay” ve sevgilinin sesini ifade etmek için de bir renk unsuru olarak “günün doğması” kullanılmıştır. Üçüncü örnek olan sevgilinin sesinden günün doğmasında bir sinestezi söz konusudur. Çünkü görme duyusu ile ilgili olan “günün doğması”, işitme duyusuna

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

kaydırılmış ve sevgilinin sesiyle günün doğacağı belirtilmiştir. Sesle gelen “*Günaydın!*” orijinal biçimde mısralara taşınmıştır.

“*Sabret*”(52) şiiri baştan sona sevgilinin fiziksel özelliklerinin renklerle çizildiği şiirden bir tabloyu andırır. Bu şiirde yine “*sen*” zamiri ile seslenilen sevgili, “*petekte bir gömeç bal gibi*” görülür. Bu söyleyişle sevgilinin “*sarışın*”lığı ve “*tatlılığı*” imlenmektedir. “*Renksin yazdan kıştan, tazeliğisin bahardan*” mısraı sevgilinin şair için bütün renkleri temsil edişini gösterir. Sevgili yazın ve kışın bütün renkleri ile baharın tazeliğini kendisinde toplamıştır. Elleri “*beyaz güller gibi küçücük*”tür, kalbi “*tomurcuklardan pembe*”dir, gözleri “*yeşil yaylalar*”dır. Burada sevgilinin elleri “*beyaz*” renkle ve bir tabiat unsuru olan “*güller*”le, kalbi “*pembe*” renkle ve yine “*gül*”lerle bağlantılı olan “*tomurcuk*”larla, gözleri “*yeşil*” renkle ve bir tabiat unsuru olan “*yayla*”larla anlatılmıştır. “*Güzelleme*”(53) şiirinde “*şimdi evimdeki karım*” olarak ifade edilen kadının “*gözlerinde bahçeler*” vardır. Buradaki “*bahçe*” kelimesi ile çağrıştıran renk de “*yeşil*”dir.

“*Tabanca*”(48) şiirinde sevgiliye “*Altın yürekli yâr*” ve “*Telli duvaklı yâr*” şeklinde seslenilmiş ve sevgili “*uçan kuşlar*”a benzetilmiştir. “*Altın yürekli yâr*” mısrasında “*altın*” kelimesi ile çağrıştıran renk “*sarı*” renktir. Bu mısra ile anlatılmak istenen sevgilinin “*altın kalpli oluşu*” yüreğinin en yüce duygularla ve iyi niyetlerle dolu olmasıdır. “*Telli duvaklı yâr*” mısrasında yer alan “*telli duvaklı*” ifadesi ise renk olarak “*beyaz*”ı çağrıştırmakta ve sevgilinin “*temizliği*”ni, “*masumiyeti*”ni dile getirmektedir.

“*İstanbul*”(12) şiirinde bu defa “*o*” zamiriyle şairin “*Boyuna onu düşünürdüm*” mısrasında yerini alan bir sevgili vardır. Bu şiirde renk çağrıştıran kelime, şiir boyunca üç defa tekrar eden “*kavun*” kelimesidir. Bu kelime ile çağrıştıran renk “*sarı*”dır. **Bayraktar** (2006: 217) “*sarı*” renk için “*beniz rengi, uyuşturucu madde, sinsilik, hastalık, uğursuzluk*” anlamlarının ortaya çıktığı sonucuna varmıştır. Buradan hareketle “*sarı*” rengin olumsuz bir çağrışım alanının olduğu sonucuna da varılabilir. **Külebi**'nin “*İstanbul*” şiirinde “*kavun*” ile çağrıştıran “*sarı*” renk **Bayraktar**'ın ortaya koyduğu anlamlara ek olarak teklif edilebilecek bir “*ayrılık*” anlamı taşımaktadır.

Buraya kadar incelenen renkli mısralardan hareketle “*pembe*”, “*beyaz*”, “*yeşil*” ve “*tütün rengi*”nin **Külebi**'de “*sevgilinin renkleri*” olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Külebi'nin şiirlerinde “*kızlar ve kadınlar*” önemli yer tutar. “*Harp İçinde*”(20) şiirinde “*Anaların sütü kesil*”miş ve “*kızlar sarar*”mıştır. “*Süt*” kelimesinin taşıdığı “*aklık*” bir duygusallık ifade

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

ederek analara “saflık, masumluk, temizlik”, bu sütün kesilmesi de çocukların aç kalmasından kaynaklanan bir “çaresizlik” katar. Kızların “sararması”nda savaş ortamının getirdiği maddî yoksunluklar ve manevî yıkımlardan ötürü gelen “hastalıklar”a işaret edilir.

“Çarşı” şiirinde şairin mezarına gelip ağlamalarını istediği kadınlar da duygusal bir niteliği, saflığı, temizliği temsil edecek şekilde “akça” sıfatıyla anlatılırlar:

“Mezarımı çarşının ortasına kazınlar
Akça kadınlar
İnce kadınlar
Başucuma gelip ağlasınlar.” (Külebi 1997: 32)

Kadının işlendiği bir başka şiir olan “Yurdumuz”da “yanık tenli” olduğu belirtilen kadınlar “Hepsi de çınar gibi/Yahut veremlidir” şeklinde tasvir edilir. Yanık tenli oluşun nedeni ortaya konulur: “veremli oluş”. Bu “yanık tenli” kadınların “çocuk”larını belirtmek için de yine kadınların ten rengi ile paralel bir ifade kullanılmıştır: “karacaoğlanlar”. Burada “siyah” yerine “kara”nın tercih edilmesi ve bu kelimeye bir de küçültme ekinin eklenmesi kullanıma hissî bir nitelik kazandırmıştır. Yanık tenli, çınar gibi yahut veremli kadınların küçük ve onlarla aynı kaderi paylaşacak Karacaoğlanları (Külebi 1997: 40).

“Sevda”(47) şiirinde şairin kendisini kurtarması için seslendiği “çocuk” ise bu defa “dişleri papatyadan beyaz” olarak çıkar, okuyucunun karşısına. Burada “beyaz”, “kurtarıcı”nın ve “umudun rengi”dir. “Masaldaki Çocuk”(43) fiktif/ kurmaca bir dünya olan masal dünyasında yer alsın da “akşam olsa kork[makta]”, “yalnız kalsa kork[maktadır]”. Bu mısralarda yer alan “akşam” kelimesi, çocuktaki korku duygusuna neden olan “karanlığı” çağrıştırmaktadır. “Mehmet Ali”(30) şiirinde anasının savaş bitiminden üç ay önce işe giderken doğurduğu Mehmet Ali, “az süt em[miş]” ve “az ışıık gör[müş]”tür. Burada duygusal niteliği ağır basan “ak” rengi çağrıştıran “süt” kelimesi ile yine “sarı” rengi ve “aydınlığı” çağrıştıran “ışıık” kelimesinin azlığı savaş döneminin maddî yoksunluğuna ve bunun analar ve çocuklar üzerindeki hem maddî hem manevî olumsuz etkilerine işaret etmektedir. “Yağmur”(34) şiirinde yağmurdan “ekmek” bekleyen çocuklar vardır. Burada “ekmek” kelimesi hem renk olarak “sarı”yı çağrıştırmakta hem de “yağmur” vasıtasıyla gelmesi beklenen “bolluk” ve “bereket”e dolaylı yoldan bir gönderimde bulunmaktadır.

“Evvel Zaman”(11) şiirinde yer alan “allık pudra” kadınların kullandığı bir makyaj malzemesi olarak, yine aynı şiirde yer alan “frenk altını küpeler” de kadınların kullandığı bir takı olarak yer

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

almıştır. Bunlar kadınların süslenmek için kullandıkları malzemelerdir. Bunlardan “*allık pudra*”, “*açık pembe*” rengi, “*frenk altını küpeler*” ise “*sarı*” rengi çağrıştırmaktadır.

“*Yeni Gelin*”(49) şiirinde yer alan kadın, şairle karşılaştığı zaman utancından kızaran bir kadındır. Burada bir renk eylemi olan “*kızarmak*” fiilinin öznesi durumundaki yeni gelinin kendisini etkileyen birine rastlayınca utanması mısralaşmıştır.

“*Evvel Zaman*” (11) şiirinde “*Gülerdi tramvaylarda bir küçük kız/ Bekâreti beyaz dişlerinde*” mısralarında “*bekâret*” ve “*beyaz dişler*” ile anlatılmak istenilen çocuğun “*masumluğu*”, “*temizliği*” ve “*yaşının küçüklüğü*”dür.

Külebi'nin şiirlerinde kadınlar kadar yoğun işlenirse de erkekler de yer alır. “*Harp İçinde*”(20) şiirinde evlerine mahcup dönen babaların içinde bulunduğu olumsuz durumu çağrıştırmak amacıyla “*her akşam*” zarfı kullanılır. Akşam kelimesinin çağrıştırdığı “*karanlık*” vasıtası ile “*mahcup dönüş*”lerin yarattığı olumsuz hava kuvvetlendirilir.

“*Sivas Yollarında*”(16) şiirinde “*odun mu, tuz mu, hasta mı götür[düğü]*” merak edilen ve “*ağız dil vermeyen köylüler*”in içinde buldukları olumsuz durumun sezdirilmesinde bir hissî nitelik taşıyan “*kara*” rengi çağrıştıran “*geceleri*” zarfının dört defa tekrarlanması yoluna gidilmiştir. Aynı olumsuz havayı destekleyen bir diğer unsur, bu köylüleri götüren kağınların “*ağır ağır*” gitmesidir. Aynı şiirde yer alan “*Ne yıldızlar kaynaşır gökyüzünde/ Ne sevdıyla dolar taşar gönüller*” mısralarında “*yıldızların kaynaştığı gökyüzü*” ile “*sevdıyla dolup taşan gönüller*” arasında bir benzerlik kurulabilir. Bu mısralarda “*ne...ne...*”bağlacı ile kurulan olumsuz bir hava olsa da, bu mısralar, seveda ile dolup taşan gönülleri, “*karanlık geceler*”de “*aydınlığı çağrıştıran yıldızlar*”ın oynadığı bir “*gökyüzü*”ne benzetmesi bakımından önemlidir.

“*Adamın Biri I*”(21) şiirinde “*Sen ki kış ve yaz düşünceli/ Sen ki kış ve yaz yalnayak!*” mısralarında “*kış*” mevsimiyle “*beyaz*”, “*yaz*” mevsimi ile de “*sarı*” ve “*aydınlığın*” çağrıştırdığı düşünülmeyle birlikte bu mısraların şiir boyunca üçer defa tekrar edilmesi göz önüne alındığında “*yaz ve kış*” ifadeleriyle asıl anlatılmak istenilenin “*düşünme eyleminin sürekliliği*” olduğu sonucuna varılabilir. Aynı şiirde “*Boynunun damarları kabararak/ Türkü söylersin söyleyince*” mısralarında yer alan “*damar*” kelimesi ile de “*mavi ile yeşil*” arası bir renk çağrıştırmaktadır.

“*Adamın Biri IV*”(26) başlığını taşıyan şiirde şairin ekmeğinin, işinin ve derdinin ortağı olarak gördüğü, dostu ve kardeşi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

olarak değerlendirdiği insanların onu hayata daha sıkı bağladığı vurgulanmaktadır: “*Öyle bağlanıyorum ki hayata*”. Şair bu durumu ifade etmek için de yine renk çağrıştıran bir ifade biçimine başvurur: “*Gecelerim gündüz oluyor/ Gündüz oluyor*”. Bu mısralarda “*gündüz oluyor*” ifadesinin üst üste iki defa tekrarlanması “*gündüz*” kelimesi ile çağrıştırılan “*aydınlık*”ın “*gece*” kelimesi ile çağrıştırılan “*karanlık*”a baskın geldiğine işaret eder. Dostluk, kardeşlik ve dert ortaklığı “*aydınlık*”ı çağrıştıran bir kelime olan “*gündüz*” kelimesi ile ifade edilmiştir.

“*Yirminci Yüzyılın İlk Yarısı*”(27) şiirinde bir bütün hâlinde “*Yirminci yüzyılın insanları [...]/ Derya gibi kan içtiler.*” şeklinde anlatılmaktadır. Burada derya kelimesi ile çağrıştırılmak istenen rengin “*mavi*” olduğu düşünülse de bu ifade ile asıl anlatılmak istenilen “*kan*” kelimesinin miktarı yani niceliktir. Dolayısıyla “*derya*” ve “*kan*” kelimeleri ile çağrıştırılmak istenilen ortak renk “*kırmızı*”dır. Buradan hareketle de asıl anlatılmak istenilen 20. yy insanı tarafından sebep olunan cinayetler, ölümlerdir.

2. Doğa

Mitat Durmuş, Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun şiirlerini ışık ve renk unsurları açısından değerlendirdiği çalışmasında “*yıldız, güneş, bulut, deniz, gökyüzü ve ebemkuşağı*”nı tabii ışık unsurları içinde değerlendirir (Durmuş 2001: 3). Benzer durum **Külebi**’nin şiirleri için de geçerlidir. **Külebi**, bunlara ek olarak “*güneş*” kelimesi yanında “*gün*” kelimesini, “*gökyüzü*” kelimesinin yanında “*gök*” kelimesini kullanır. Ancak “*ebemkuşağı*” ya da “*gökkuşağı*” kelimelerini *Adamın Biri*’nde hiç kullanmaz. Gökkuşağını çağrıştırmak için “*sevda*”yı kendisine benzettiği rengârenk “*horoz şekerleri*”ni kullanır.

Külebi’nin şiirlerinde renk unsurları genellikle doğa ile birlikte anılır: “*gökyüzü-mavi*”, “*tarlalar-yeşerirken*”, “*beyaz güller*”, “*yeşil yaylalar*”, “*mavi dereler*”, “*bulut rengi*” örneklerinde olduğu gibi.

“*Özlem*”(13) şiirinde şairin atının yelesi “*bulut renginde*”dir. Burada “*bulut rengi*” ile çağrıştırılan “*beyaz*”, doğal bir beyazdır ve yine doğanın bir parçası olan atın yelesine renk olarak seçilmiştir. Atın yelesinin “*bulut renginde*” olmasına neden olan da yine doğal bir unsur olan ve “*ağır ağır yağan kar*”dır. Şiirde “*Şimdi tarlalarda güneş vardır*” mısrasında güneş ile çağrıştırılan renk “*sarı*”, “*Karlar donmuştur otların uçlarında*” ve “*Ağır ağır kar yağıyordu*” mısralarında yer alan “*kar*” kelimeleri ile çağrıştırılan renk ise “*beyaz*”dır. Bu şiirde çağrıştırılan “*beyaz*” renk ile ifade edilmek

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010

istenilen “kış mevsimi”dir. “İçi korku dolu kış gecesi/ Hiç yatağın yok mu sıcak!/ Dağları dolduran kır çiçeği/ Hangi rüzgârlar seni koklayacak!” mısralarında yer alan “kış gecesi” “içi korku dolu” ifadesi ile olumsuz bir çağrışıma sahiptir ve içinde taşıdığı “kış” kelimesinin çağrıştırdığı “beyaz” renge rağmen “karanlık” çağrışımı ağır basmaktadır. Şiirin bu mısralarında bu “karanlık” ile “sıcak” kelimesinin çağrıştırdığı “sarı” renk ve “aydınlık” ile “kır çiçeği”nin çağrıştırdığı “rengârenklik” arasında bir çatışma söz konusudur. Ancak şiirde içinde bulunulan mevsim kış mevsimi olduğu için, “aydınlık” ve “rengârenklik” çağrıştıran kelimeler nicelikçe fazla olsa da “aydınlık” a galip gelen “karanlık”tır.

“Sevda Peşinde”(18) şiirinde “Ağaçların çiçekleri” ve “Denizlerin bin bir türlü hali” vardır. Bu mısralarda “çiçekler” ile çağrıştırılan bütün doğal “çiçek renkleri” ve denizlerin “bin bir türlü hali” ile çağrıştırılan da “mavi”nin çeşitli tonlarıdır.

“Dünyamız III” şiirinde baharın gelmesi, bir renk eylemi olan “yeşermek” ve “ağaçlara suyun yürümesi” ile anlatılır. Baharın gelişi ile birlikte toprak da “yavaş yavaş” kıvıldamaktadır. **Külebi**'nin bu şiirinde “toprağın yavaş yavaş kıvıldaması”, “yeşermek” ve “ağaçlara yürüyen su” doğanın baharla birlikte canlanmasını ifade etmektedir:

“Oysaki bahar geldiğinde
Toprak kıvıldar yavaş yavaş
Bir gece de dağ taş yeşerir.
Su yürür ağaçlara
Dağ taş yeşerir”. (Külebi 1997: 25)

Bu mısralarda geçen “bir gecede” zarfında yer alan “gece” kelimesinin çağrıştırdığı “karanlık” “bir” kelimesi ile ve doğanın canlanmasını ifade eden kelimelerin miktarca çokluğu ile hafifletilmiştir. Bu mısralarda “aydınlık” “karanlık” a baskın gelmiştir.

“Yağmur”(34) şiirinde “Yıkta taşları toprakları/ Tarlalar yeşerinceye dek” mısralarında seslenilen “yağmur” “taş ve toprağın” çağrıştırdığı koyu renk tonlarını (kahverengi ve tonları) “yeşil” e döndürecek bir “canlılık kaynağı”dır.

“Nasıl Sevmezsin Bu Dünyayı”(35) şiirinde “Şu denizleri nasıl sevmezsin?! Ta uzaklara götürür bizi” mısralarında “deniz” ile çağrıştırılan renk “mavi”dir. “Deniz” bu mısralarda insanı alıp uzaklara götürdüğü için “sevilmesi” gereken doğal bir unsur olarak yer almıştır. Aynı şiirin son mısralarında “Nasıl sevmezsin tarlaları/ Yeşerirken?” diyen şair canlılığı ifade eden “yeşermek” fiilinin de tarlalara “sevilmesi” gereken doğal bir unsur niteliği katmaktadır. Bu

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

şiiirde “mavi” ve “yeşil” doğayı “sevilmesi” gereken bir mekâna dönüştüren renklerdir.

“Resim”(50) şiiirinde söğüt ağaçlarının altında akan dereler “mavi”dir.

“Hikâye”(14) şiiirinde şairin doğduğu köylerde “ceviz”den dolayı kahverengini çağrıştıran “ceviz ağaçları” ve sarı rengi çağrıştıran “buğday” tarlaları yoktur. Bu mısralarda “kahverengi” ve “sarı” yoksunluğun renkleridir.

“İşte Şu Gördüğüm Deniz”(33) şiiirinde “mavi” ve “yeşil” rengi çağrıştıran, “dalga” ve “yosun” aynı zamanda “başka denizlerin” de “dalgası” ve “yosunu”dur. Şairin “İşte şu gördüğüm deniz” dediği “deniz” de aynı zamanda “başka toprakların denizi”dir. Burada “deniz”, “dalga” ve “yosun” kelimeleri ile çağrıştıran “mavi” ve “yeşil” renk doğal unsurlar arasındaki birbirine benzerliğe ve bütün denizleri, dalgaları ve yosunları temsil edişe işaret etmektedir. “Deniz”in başka toprakların da denizi olması, üstünde şehirler kurulan kıyılara gemiler götürmesinden, başka topraklarla bağlantıyı sağlamasındandır.

“Yurdumuz”(39) şiiirinde “Sonra ovalar gördüm ki/ Ya çöldü, ya ayazdı.” Mısralarında “çöl” kelimesi ile çağrıştıran renk “sarı”dır. Bu renk ile ovaların “bereketsizliği”, “verimsizliği” anlatılmak istenmiştir.

3. Yer

“Evvel Zaman”(11) şiiirinde “Geceleri sokak sokak gezerdin/ Ellerin ceplerinde yıldızları sayarak” mısralarında sokaklar “karanlığı” çağrıştıran “geceler” ve “beyaz”ı, “aydınlık”ı ve “ışık”ı çağrıştıran “yıldızlar” ile birlikte verilmiştir. Bu mısralarda “aydınlık” ve “karanlık” çatışması vardır. Şairin şiiirin ilk dördlüğünde ifade ettiği “âşıklık”tan dolayı ve “yıldızlar” kelimesindeki çokluk ekinden dolayı bu şiiirde ağır basan “aydınlık”tır.

“Sevda Peşinde”(17) şiiirinde evlerin bahçeleri, akşam serinliğinde şehirli kadın gibi kokmaktadır. Şairin ömründe ilk defa gittiği İzmir’de, içindeki aşk duygusundan ötürü şehre girerken “ışıklar” uçuşmaktadır.

“Sevda Peşinde”(18) şiiirinde koca bir şehrin ortasında çaresiz kalan şair, “Karanlık caddeler uzayıp gidiyor/ Kar yağıyor ışıkların üstüne” mısralarında caddeleri renk çağrıştıran üç unsur ile anlatıyor: “karanlık”, “kar” ve “ışıklar”. Bu mısralarda caddeleri niteleyen “karanlık”ın karşısına “aydınlık”ı çağrıştıran “ışıklar” ve “ışıkların üstüne yağın kar” konmuş ve bir “ışık-gölge” oyunu

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010

oluşturulmuştur. Şairin yalnız ve çaresiz kaldığı şehrin caddeleri “aydınlık” ve “karanlık”ın çarpıştığı bir mekâna dönüşmüştür.

“Sivas Yollarında”(16) şiirinde “Sivas yollarında geceleri/Ağır ağır kağnılar gider” mısralarında yollar “geceler”in çağrıştırdığı “karanlık” ile verilmiştir.

“Yurdumuz”(39) şiirinde şairin Pasinler'deki köyünün sokakları “beyaz”dır. Bu “beyazlık” şairin daha sonra gördüğü ve “ya çöldü ya ayazdı” dediği ovaların rengi olarak çağrıştırılan “sarı” ile hem bir karşılaştırma hem de bir çarpışma halindedir. “Beyaz” kelimesi şairin köyünün sokaklarına olumlu bir çağrışım etkisi yüklerken, “sarı” renk sonradan görülen ovalara karşı olumsuz çağrışım etkisi katmıştır.

“Yaşamak”(44) şiirinde “Bahçelerin hapishanesinde/ Bütün çiçekler sahipsiz/ Bulutların hapishanesinde/ Beyaz adalar yüzer” mısralarında bütün renkleri ve özellikle de “yeşil”i çağrıştıran “bahçe”, bir mekân olarak hapishaneye benzetilmiştir ve yine bütün renkleri çağrıştıran “çiçekler” bu bahçede sahipsiz verilmiştir. Yerde olan bu bahçeye karşılık gökte de “beyaz” rengi çağrıştıran “bulutlar” bir hapishaneye benzetilmiştir. Bahçedeki sahipsiz çiçeklere karşılık olarak bulutların hapishanesinde de “beyaz” adalar yüzmektedir. Her varlığın kendi kapsamı alanında esaret altında olduğu düşüncesinin yankılandığı mısralarda umutsuzluk hâkimdir. Aynı şiirin son dördünlüğünde “Gecelerin hapishanesinde/ Bu şiirin sahibi tek başına/ Umutların hapishanesinde/ İn cin yok” mısralarında “karanlığı” çağrıştıran “geceler” de şairin tek başına olduğu bir hapishaneye benzetilmiştir. Aynı şekilde umutların hapishanesinde de hiç kimse yoktur. Bu mısralarda gecelerin çağrıştırdığı “karanlık”la şairin içinde bulunduğu “yalnızlık” ve hiç kimsenin yer almadığı umutların hapishanesinden hareketle de “umutsuzluk” anlatılmıştır.

“Özlem”(13) şiirinde tarlalarda “sarı” rengi ve “aydınlığı” çağrıştıran “güneş” vardır. Dağları “rengârenkliği” çağrıştıran “kır çiçeği” doldurmuştur.

“Yurdumuz”(39) şiirinde Türkiye için iki defa “bayrağımız gibi dalga dalgadır” ifadesini kullanan, bayrağımızın rengindeki “kırmızılık”tan ve “kan”dan ötürü vatanın “kutsallığı”na işaret eden şair, Türkiye'nin yollarını da “rengârenkliği” çağrıştıran “Sivas kilimleri”ne benzetir. Köylerinin sayılarının çok olduğunu anlatmak için de “aydınlığı” çağrıştıran yıldızlardan yararlanır: “Gökte yıldız kadar köyleri vardır.”

“Yaşamak II”(45) şiirinde “Yurdumun göklerinde mi yerin/ Hey Tanrı bilmek isterim” mısralarında “yurdun” yani “vatanın”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

“mavi” rengi çağrıştıran “göklerinin” Tanrı’nın yeri olup olmadığı sorgulanarak “yurdun gökleri”ne kutsallık verilmektedir.

4. Kavramlar

“Nasıl Sevmezsin Bu Dünyayı”(35) şiirindeki “Nasıl sevmezsin gökyüzünü/ Çalışanlar da muhtaçtır maviye” mısralarında “gökyüzü” kelimesi ile çağrıştıran ve “çalışanların” da muhtaç olduğu ifade edilen “mavi” rengin “özgürlük” anlamını çağrıştırdığı söylenebilir.

“Mehmet Ali”(30) şiirinde “Zeytinyağı ve ekmek kadar/ Kıttı özgürlük memlekette” mısralarında “özgürlük” kavramı memlekette çok az bulunduğu için yoksunlukları kıtlığı yaşatan “zeytinyağı” ve “ekmeğe” benzetilmiştir. Bu mısralarda zeytinyağının rengi olan “açık yeşil” ve ekmeğin rengi olan “sarı”dan ziyade bunların temel besin maddeleri oluşları ile paralel bir şekilde “özgürlüğün” de insanın ihtiyaç duyduğu temel kavramlardan biri olduğu vurgulanmak istenmiştir.

“Özgürlük”(38) şiirinde şair kuvveti yetse, bütün gemilerin halatlarını kesecek ve onları azat edecektir. Aynı şekilde evlerinden aldığı kentin bütün çocuklarına “kiraz çiçeklerinden bir çift kanat” takacaktır. Bu mısralarda özgürlüğü çağrıştıran “pembe-beyaz” renkte açan kiraz çiçeklerinden yapılmış bir çift kanattır. Burada şair, gemilerin halatlarını kesmenin ve çocuklara kiraz çiçeklerinden kanat takmanın onların özgürlüğünü sağlamayacağını bilir ancak yine de bunu bütün kuvvetiyle bağırarak yapmak arzusundadır.

“Yağmur”(34) şiirinde “Getir bize yeşillik, sevinç getir” mısralarında “yeşillik” kelimesi, “sevinç” kelimesinin anlamıyla özdeşleşmiştir. “Yeşillik” şair için “sevinç” anlamına gelen bir kavrama dönüşmüştür.

“Akşamlar Hey Akşamlar”(19) şiirinde “Kim esir değildir/ Kendi içersinde? Akşamlar hey akşamlar!” mısralarında insanın kendi içerisindeki esirliği iki defa tekrar edilen “akşamlar” kelimesinin çağrıştırdığı “karanlıklar” ile verilir. İnsanın içi, kendisini esir eden bir hapisaneye benzetilmiştir. Bedenin/ iskeletin bir hapisane ruhun da mahpus olması, özün biçimle sınırlandırılması ıstıraba dönüşmüştür.

“Yaşamak İf”(45) şiirinde “Ben niçin tutsağım yeryüzünde/ Ben niçin bilmek isterim? Ayaklarım var yürümek isterim/ Dişlerim var gülmek isterim” mısralarında yeryüzündeki esarete işaret eden, varlığın boğucu darlığını hissettiren şair, özgür bir insan olarak yürümek ve gülmek istemektedir. Bu mısralarda dişler ile çağrıştıran

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

“beyaz” renk ile gülmek ile çağrıştırılan “neşe” özgürlüğe işaret etmektedir. **Külebi**'nin bu mısralarında özgürlük, “beyaz”ı çağrıştıran dişlerle ve “gülmek istemek”le verilmiştir

5. Zaman

Külebi'nin şiirlerinde zaman ifade eden “akşam”, “akşamüstü”, “gece” kelimeleri çağrıştırdıkları “karanlık” ile “sabah”, “gün doğması” ise çağrıştırdığı “aydınlık” ile birer “renk” ve “ışık-gölge” unsuru olarak kullanılmıştır. *Adamın Biri* kitabında sadece tek bir örnekte bir zaman dilimine işaret eden “yaz” mevsimi, bir “mavi balon”a benzetilerek renklendirilmiştir. Zaman ifade eden “yaz” sözcüğü, çağrıştırdığı ışık ve renk unsuru ile yer almamış, tam aksine onu niteleyen bir sıfat olan mavi ile boyanmıştır.

“Sevda”(47) şiirinde “Bir mavi balon mudur bu yaz/ İçi sevda dolu yolculuk” mısralarında yaz mevsimi, gökyüzünün bulutsuzluğu ve pürüzsüzlüğünden dolayı “mavi bir balon”a benzetilmiştir. Bu benzetimde doğal bir gerçekliğe yaslanılmış, realite olduğu gibi verilmiştir.

6. Renksizlik

Külebi, renksizliği “Yağmur”(34) şiirinde işlemiştir. Bu şiirde “Yağ hay mübarek” diye hitap edilen, “tarlalar yeşerinceye kadar taşları toprakları yıka”ması, “yeşillik” ve “sevinç getir”mesi istenilen, “bütün nafakanın ve ümitlerin” kendisinde olduğu, “tarlaların buğday, çocukların ekmek beklediği” ve en önemlisi şair tarafından “dünyanın yüzünü yıkaması” arzu edilen yağmur, “temizliği”, “arındırmayı”, “bolluk” ve “bereket”i, “sevinç” ve “bütün ümitleri” temsil eder.

Külebi'nin Kullandığı Renklerin Türk Dili Tarihindeki Yeri Dair Bir Hatırlama

Çalışmanın bu bölümünde Külebi'nin kullandığı renklerin Türk dili tarihinde hangi kronolojik sıra ile görülmeye başlandığı özet şeklinde ortaya konulacaktır. Hangilerinin kullanımının eski, hangilerinin yeni olduğu ve yeniliklerin hangi yüzyıllarda ve hangi Türk lehçelerinde görülmeye başlandığı sorusuna cevap aranacaktır.

Küçük, Göktürk Yazıtlarından günümüze bazı renk adlarının zamanla yerlerini Türkçe veya yabancı dildeki bir sözcüğe bırakarak kaybolduklarını, bazılarının küçük ses değişikliklerine uğradığını, bazılarının anlamının daraldığını, bazılarının da değişmeksizin varlıklarını koruduklarını belirtir. Bunlara “ak”, “yeşil” ve “mavi” renklerini örnek verir. Örneğin

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010

ak kelimesinin yazı dilinde ve ağızlarda kullanılmakla beraber Arapçadan alınma “*beyaz*” kelimesine göre kullanım sıklığının azaldığını ifade eder. Aynı manadaki “*örün/ürün/yörün*” sözcüğünün ise günümüze ulaşmadığını belirtir. “*Yaşıl*” kelimesi “*yeşil*”e dönüşürken Türk lehçelerinde “*yüce, mavi, boz, çal, ala, gri, yeşil vb.*” kavramları karşılayan “*kök*” kelimesi zamanla hem anlam daralmasına uğramış hem de şekil değiştirerek yerini Arapça “*mavi*”ye bırakmıştır (Küçük 2010: 557).

Külebi'nin şiirlerinde en çok kullandığı renk olan “*sarı*”nın Türk dilindeki gelişimi şöyledir: Köktürkçede (Küçük, 2010: 560) “*sarıg*”, Uygur Türkçesinde (Küçük, 560) “*sarıg*”, Karahanlı Türkçesinde (Küçük, 562) “*sarıg/ sarıg*”; “*sapsarıg/ sapsarıg (herhangi bir sarı renk, sapsarı)*”, Harezmi-Kıpçak Türkçesinde (Küçük, 564) “*sarıg/ sarı/ saru*”, Çağatay Türkçesinde (Küçük, 565) “*sarıg/ sarık*”, Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlı Türkçesinde ise (Küçük, 568) “*sarı/ saru*” şeklindedir.

Külebi'nin şiirlerinde en çok kullandığı ikinci ve üçüncü renk olan “*beyaz*” ve “*mavi*” ise, dilimize Çağatay Türkçesi döneminde girmiştir. Bu durumu **Küçük**, şöyle belirtir: “*Fars edebiyatı ve İslamiyet’le etkileşimin bir gereği olarak bu dönemde [Çağatay Türkçesine] Arapçadan daha fazla renk adının girdiğini görüyoruz. Örneğin: Ahdar, ahmer, beyaz, beyza, la’l, lâceverd, mavi (mâî) gibi. Kökün dışında mavi kelimesini karşılamak için mâî ve koyu mavi kelimesini karşılamak için lâceverd kavramları bu dönemde dilimize girmiştir. Bu dönemde Türkçe ak kavramı beyaz ve beyza ile çeşitlenmiştir*” (Küçük 2010: 565).

Külebi'nin bütün şiirlerinde hem ismen kullandığı hem de başka kelimeler vasıtasıyla çağrıştırdığı renklerin Türk dilindeki tarihsel gelişimlerini de çok kısa olarak şu şekilde özetlemek mümkündür:

Eski Türkçe Dönemi (Köktürkçe ve Uygurca): Köktürkçeden bu yana görülen Türkçe renkler: “*ak* (ak, beyaz)”, “*boz*”, “*kara* (kara, siyah)”, “*kızıl* (kızıl, kırmızı)”, “*kök/gök* (mavi, yeşil, boz, gri, gök rengi, lacivert)”, “*sarıg* (sarı)”, “*torıg* (doru)”, “*yaşıl* (yeşil)”dır. Uygur dönemi eserlerinde bu renklerden “*ak*”, “*boz*”, “*kara*”, “*kızıl*”, “*kök*” ve “*yaşıl*” kullanılır (Küçük 2010: 562-564).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Orta Türkçe Dönemi (Karahanlı Türkçesi, Harezmi-Kıpçak Türkçesi, Çağatay Türkçesi): Karahanlı Döneminde kullanılan renk adları: “ak”, “boz”, “kara”, “kızıl”, “kök”, “sarığ/sarığ”, “siyah”, “yaşıl/yeşil”dir. İslamiyet’in kabul edildiği bu dönemde Arapça renk adları yerine “siyah”, “surh”, “zerd” gibi Farsça renk adlarının Türkçeye girdiği görülmektedir (Küçük 2010: 562-563). **Küçük**’e göre, bu dönemde tabiattan somutlaştırma yoluyla yapılmış renklerin belki de ilk örneği diyebileceğimiz tek kelime olan “kızılgül” dikkati çeker (Küçük 2010: 563). Harezmi-Kıpçak Türkçesi döneminde kullanılan renk adları: “ag/ ağ/ ah/ ak (beyaz)”, “boz”, “boğday/ boday (buğday rengi)”, “doru”, “esmer”, “kumral”, “kök”, “mor”, “kehrüba (açık sarı, kızıl arası, amber rengi)”, “sarığ/sarı/saru”. **Küçük**’e göre bu dönemde ilk defa Arapça “kırmızı” ve “mor” renklerine yer verilmiştir (Küçük 2010: 564). **Külebi**’nin kullandığı “kehribar rengi” de (kehrüba) bu dönemde Farsçadan dilimize giren yeni renklerdenidir. Çağatay Türkçesinde kullanılan renkler: “ag/ak”, “beyaz”, “boz”, “kara/ karag”, “kök (gök)”, “mavi”, “mor”, “sarığ/ sarık”, “siyah/siyeh”, “yaşıl”. Fars edebiyatı ve İslamiyet tesiri ile giren renkler arasında ise “beyaz” ve “mavi (mai)” yer alır.

Bu dönemde tabiattan somutlaştırma yoluyla yapılmış Farsça renk adları oldukça fazladır. Bunların sınıflandırılması ve **Külebi**’de geçen örnekler şöyle sıralanabilir:

- a. Bitki adlarından oluşturulanlar: “Nilüfer”, “erguvan”, “erguvan rengi”.
- b. Ağaç adlarından oluşturulanlar: “Nar”, “gül rengi”.
- c. Değerli taş adlarıyla oluşturulanlar: “Kehribar rengi”.
- d. Maden adıyla oluşturulanlar: “Gümüş rengi”.

Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi Dönemi: Bu dönemde kullanılan renk adları şunlardır: “ağ (ak)”, “agca (akça)”, “beyaz”, “boz”, “gök”, “kara”, “karanu (karanlık)”, “kırmızı”, “kızıl”, “pembe (penbe şeklinde)”, “sarı/ saru”, “siyah”, “yaşıl”, “yeşil”. Bunlardan “penbe” ve “siyah” Farsçadır.

Külebi'nin Renklerini Newton Tayfı, Renklerin Fotometrik Yoğunlukları ve Duygusal Değerleri Açısından Anlamlandırma Çabası

Şeref Bigalı beyaz ışığın ilmî açıklamasını 1670 yılında Newton’un yaptığını belirtir. Newton, karanlık bir odaya açtığı bir delikten, gün ışığı vererek prizmadan geçirmiş, beyaz bir perdeye düşürmüştür. Ve sırasıyla; “mor”, “mavi”, “yeşil”, “sarı”, “turuncu”,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

“kırmızı” rengin açıklandığını görmüştür (Bigalı 1999: 223). Aşağıdaki tablo, **Newton**’un elde ettiği bu renk sırası ile **Külebi**’nin en çok kullandığı renklerin karşılaştırılması için hazırlanmıştır. Bu tabloda **Külebi**’nin en çok kullandığı ikinci renk olan “beyaz”(35) dikkate alınmamıştır. Çünkü **Newton** deneyini “beyaz ışık” üzerinden yapmış ve onu prizma vasıtasıyla kendisini oluşturan renklere ayırmıştır. **Külebi**’nin en çok kullandığı ikinci renk olan “beyaz”; “mor”, “mavi”, “yeşil”, “sarı”, “turuncu” ve “kırmızı” renkleri kendisinde taşımakta, onların birleşiminden oluşmaktadır. Bu sınıflamanın dışında bırakılan bir diğer renk, **Newton**’un tayfında yer almayan ve **Bigalı**’nın (225) “ışığı hiç aksettirmez” dediği “siyah” renktir. “Siyah” ve “kara” **Külebi**’nin en çok kullandığı dördüncü renktir. **Külebi**’nin kullandığı “kahverengi” de **Newton**’un tayfında yer almadığı için bu karşılaştırmaya dâhil edilmemiştir:

Newton Işık Deneyinin Renk Sıralaması	Külebi’nin En Çok Kullandığı Renkler
Mor	Sarı 43
Mavi	Mavi 30
Yeşil	Yeşil 20
Sarı	Kırmızı 8
Turuncu	Yok
Kırmızı	

Tabloda görüldüğü gibi **Newton**’un deneyinde en üstte yer alan “mor”u **Külebi**, *Adamın Biri*’nde hiç kullanmamıştır. Buna karşılık 2 ve 3. sırada yer alan “mavi” ve “yeşil” renkleri arasında iki sıralanış arasında bir paralellik vardır. **Newton** tayfının dördüncü sırasında yer alan “sarı” renk, **Külebi**’nin *Adamın Biri* eserinde en çok kullandığı renktir. **Külebi**, **Newton** tayfının 5. sırasında yer alan “turuncu” rengi de *Adamın Biri*’nde hiç kullanmamıştır. **Külebi**’nin **Newton** tayfına göre en az kullandığı renk “kırmızı”dır. Bu renk **Newton** tayfında da en altta yer almaktadır. **Külebi**’nin kullanmadığı renkleri olan “mor” ve “turuncu” hariç tutulursa **Newton** çarkının en alttaki rengi ile **Külebi**’nin bu tayfta yer alan renkleri arasında en az kullandığı renk olan “kırmızı” renk konusunda da iki tablo arasında bir örtüşme olduğu söylenebilir.

Kanat’ın belirttiğine göre, Amerikalı psikolog **Albert Poffenberger**’in, *Reklamcılıkta Psikoloji* isimli kitabının, on birinci bölümünde, çeşitli Amerikan araştırmalarının ortak sonucu olarak yayımladığı tabloda, fotometrik olarak ölçülen ışığın gücü, bariz olarak belli olmaktadır. “Beyaz” ışığın yoğunluğu için 1000 rakamını

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

esas alan bu sıralamada, diğer renklerin yoğunlukları bu değer temel alınarak sıralanmıştır (Kanat 2001: 197). Aşağıdaki tablo, bu sıralama ile **Külebi**'nin en çok kullandığı renkleri karşılaştırmak amacıyla hazırlanmıştır:

Fotometrik Işık Gücü Sıralaması	Külebi'nin En Çok Kullandığı Renkler
1. Beyaz ışık 1000	1. Sarı 43
2. Sarı 938	2. Beyaz 35
3. Turuncuya yakın sarı864	3. Mavi 30
4. Turuncu 579	4. Siyah-kara 29
5. Yeşil 348	5. Yeşil 20
6. Kırmızı 348	6. Kahverengi 11
7. Tuğla rengi 283	7. Kırmızı 8
8. Mavimsi yeşil 221	8. Pembe 5
9. Mavi 161	9. Taba rengi 1
10. Mor 125	
11. Lacivert 120	

İki sütun karşılaştırıldığında “sarı” ve “beyaz”ın **Külebi**'nin şiirlerinde fotometrik listeye göre yer değiştirdiği görülür. Fotometrik listede son iki sırada yer alan “mor” ve “lacivert”i **Külebi**, *Adamın Biri*'nde hiç kullanmamıştır. Her iki listede de “yeşil” renk beşinci sıradadır. Fotometrik listede 6 ve 7. sırada bulunan “kırmızı” ve “tuğla rengi” **Külebi**'de yine yer değiştirmiş olarak 7 ve 6. sırada “kırmızı” ve fotometrik listedeki “tuğla rengi” ile benzerlik gösteren “kahverengi” yer almaktadır.

Kanat, sembol çağrışımının yönetsel bakımdan tamamlanması ile ilgili olarak, 1920'li yıllardan bu yana, kabul görmüş Amerikan psikologları tarafından birçok araştırma yapıldığını belirterek **M. Luckiesh**'in, *İlan ve Satış Teşvikinde Işık ve Renk* isimli kitabında bir deneyden söz ettiğini aktarır (Kanat 2001: 106-107). Yazarın belirttiğine göre bu deneyde belirli renklerin özelliklerini sınıflandırmak ve böylece, bunların duygusal değerlerini ve duygusal tonlarını tespit etmek istemiştir. Gri zemin üzerine, on iki renk, bir tayf oluşturacak şekilde dizilmiştir. Deneklerden, bu renklere bakarak yan tarafta duran tahtadaki sıfatlardan birini ya da his ve keyiflerine uygun olarak hissettikleri bir başka sıfatı, kâğıda yazmaları istenmiştir. Sıfatlar üç gruba ayrılmıştır: “heyecan verici”,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

“sakinleştirici” ve “frenleyici”. Aşağıdaki tablodan anlaşılıyor ki, “heyecan verici renkler”, “kırmızıya yaklaşan renkler”dir. “Frenleyiciler” daha çok “mor uca doğru kaymakta” ve “sakinleştirici” renkler ortada, yani “yeşil” ve “mavimsi yeşil” arasında bulunmaktadır:

Heyecan Verici	Sakinleştirici	Frenleyici
Kan Kırmızısı	Sarımtırak Yeşil	Mavi
Al	Yeşil	Morumsu Mavi
Koyu Turuncu	Mavimsi Yeşil	Mor
Sarımtırak Turuncu	Mavi	Koyu Pembe
Sarı	Morumsu Mavi	
Mavimsi Yeşil	Mavi	

Aşağıdaki tablo, bu deneyden elde edilen verilerle **Külebi**'nin kullandığı renklerin duygusal değerlerini tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır:

Külebi'nin Kullandığı Renkler	Renklerin Duygusal Değerleri
1) Sarı 43	Heyecan verici
2) Beyaz 35	
3) Mavi 30	Sakinleştirici, Frenleyici
4) Siyah-kara 29	
5) Yeşil 20	Sakinleştirici
6) Kahverengi 11	
7) Kırmızı 8	Heyecan verici
8) Pembe 5	Frenleyici
9) Taba rengi 1	

Tabloda da görüldüğü gibi **Külebi** şiirlerinde en çok “heyecan verici” bir renk olan “sarı”yı kullanmıştır. **Külebi**'nin şiirlerinde kullandığı “beyaz”, “siyah/kara”, “kahverengi” ve “taba rengi” yapılan deneyde kullanılmayan renklerdir. **Külebi**'nin en çok kullandığı üçüncü renk olan “mavi” hem “sakinleştirici” hem “frenleyici”, beşinci renk olan “yeşil”, “sakinleştirici”, yedinci renk olan “kırmızı”, “heyecan verici” ve sekizinci renk olan “pembe” ise “frenleyici”dir. Şiirde heyecan verici renkler olan “sarı” ve “kırmızı” toplam elli bir (43+8=51) defa, birbirine daha yakın kategoriler olarak

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

değerlendirilebilecek “*sakinleştirici*” ve “*frenleyici*” renkler ise toplam elli beş (30+20+5=55) defa kullanılmıştır. Buradan hareketle *Külebi*'nin *Adamın Biri*'nde yer alan şiirlerinde “*heyecan verici*” renklerle “*frenleyici*” ve “*sakinleştirici*” renkleri hemen hemen eşit oranda tercih ettiği sonucuna ulaşılabilir.

Cahit Külebi'nin şiirlerindeki renkler anlamlı değişim ve dönüşüm unsurları ile yüklüdür. Sevinçleri çoğaltan, hüznüleri derinleştiren bu renk titreşimi Türkçenin ışığı ve aydınlığında “*sarı*”dan “*beyaz*”a ve hissî “*ak*”a “*beyaz*”dan “*mavi*”ye “*mavi*”den “*siyah*”a ve “*siyah*”ın duygusal “*kara*”lığına oradan “*yeşil*”e ve diğer renklere doğru ilerleyerek şairin “*varlığın darlığından kurtulma arzusuyla yüklü*” yürek ezgisine eşlik eder.

KAYNAKÇA

- BAYRAKTAR Nesrin (2004). “*Kara ve Siyah Renk Adlarının Türkçedeki Kavram ve Anlam Boyutu Üzerine*”. **Dünya Türkçe Öğretimi 6. Sempozyum**, Ankara.
- BAYRAKTAR Nesrin (2006). “*Kavram ve Anlam Boyutunda Sarı ve Tonları*. **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Çanakkale: S. 20, Ss. 209- 218.
- BİGALİ Şeref (1999). *Resim Sanatı*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- CONOĞLU Salim (2008). “*Türk Şiirinde Folklore Dönüşte Meyve*”. **Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C. 3/5.
- ÇETİŞLİ İsmail (1998). *Cahit Külebi ve Şiiri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- DURMUŞ Mitat (2001). “*Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Şiirlerinde Işık ve Renk Unsuru*”. **Türkoloji Dergisi**, Ankara: C. XIV, S.1, Ss. 239- 254.
- KANAT Akın (2001). *Renk ve Duyu Psikolojisi*, İzmir: İlya Yayınları.
- KAPLAN Mehmet (1983). *Tanpınar'ın Şiir Dünyası*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KÜÇÜK Salim (2010). “*Türkiye Türkçesinde Renk Adları ve Özellikleri*”. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research**, C. 3/10.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

KÜÇÜK Salim (2010). “*Tarihî Türk Lehçelerinde Renk Adlandırmaları*”. **Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C. 5/1.

KÜLEBİ Cahit (1997). *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Adam Yayınları.

OKAY Orhan (2005). *Poetika Dersleri*, Ankara: Hece Yayınları.

ÖZGÜL Metin Kayahan (1997). *Resmin Gölgesi Şiire Düştü (Türk Edebiyatında Tablo Altı Şiirleri)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

YALÇIN Mehmet (1991). *Şiirin Ortak Paydası: Şiirbilime Giriş*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları: 272- 274.

TDK Büyük Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr>